

Kas tos nėgės ir kodėl mes jų nebevalgome?

Nuotr. autorius Robertas Staponkus, Klaipėdos universitetas

Lietuvos ir Latvijos mokslo bei aplinkosauginės organizacijos vykdo projektą „Tarpšieninis nėgių išteklių vertinimas ir valdymas Lietuvoje ir Latvijoje“ (LLI-310 LAMPREY). Projekto metu ištirtos nėgių populiacijos, aptinkamos Kuršzėmės regione (Latvija), Telšių ir Klaipėdos (Lietuva) apskričių upėse bei sukurta tvaraus jų išteklių naudojimo strategija. Lietuvoje ir Latvijoje nėgių vartojimo įpročiai kardinaliai skiriasi: Latvijoje jos aktyviai vartojamos ir laikomos delikatesu, o Lietuvoje vos kas antras yra jų ragavęs. Tačiau genetinėmis tyrimais nustatyta, jog abiejų šalių populiacija (bent jau projekto teritorijoje) yra bendra, todėl ir nėgių apsaugos bei žvejybos mastai turėtų būti nustatyti bendradarbiaujant abiems šalims. Siekiant išsamiai įvertinti nėgių reikšmę Latvijai ir Lietuvai, atlikta socio-ekonominė studija, kuri remiasi interviu su abiejų šalių žvejais, žuvies restoranų savininkais, žuvies prekeiviais ir perdirbėjais, visuomenės narių apklausa, taip pat regionų statistine informacija apie ekonominius ir socialinius rodiklius.

Nėgės lietuvių ir latvių gyvenime

Tiek visoje Latvijoje, tiek konkrečiai Kuršzėmės regione, upinė nėgė yra ta žuvų rūšis, kurios sugaunama daugiausia (pastaruosius 10 metų jų laimikis kasmet sudaro apie ketvirtadalį Latvijos gėlavandenių žuvų laimikio). Vien Kuršzėmės regione jų laimikis būna 14-29 tonos per metus. Kaip Lietuvoje stintoms, taip Latvijoje nėgėms kasmet rengiamos įvairios šventės, kurių metu parduodami įvairiais būdais paruošti nėgių patiekalai. Nėgių žvejyba ir paruošimas net ir šiais laikais reikalauja daug rankų darbo, tad puoselėjant šį amatą kartu saugomos krašto tradicijos bei unikalus kulinarinis paveldas.

Vidmanto Balkūno nuotr.

Lietuvoje upinės nėgės nebelaikomos tokia vertinga žuvis, kaip Latvijoje. Senujų šaltinių duomenimis, XX amžiaus 4-ajame dešimtmetyje Nemuno deltoje nėgių buvo pagaunama nuo 30 iki 50 tonų per metus. Pastaruoju metu jų sugaunama iki 6-7 tonų per metus (Kuršzėmės regione – 14-29 tonos ir daugiau).

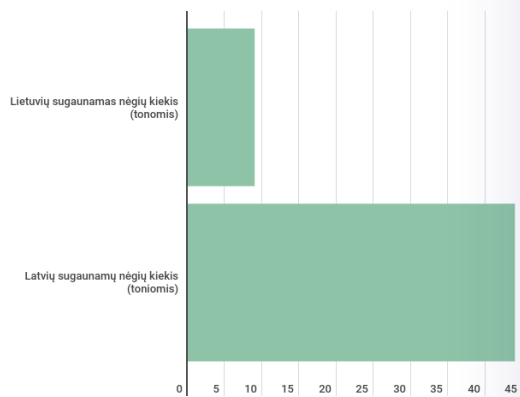
Kodėl nėgės leidžiama žvejoti tik keliose Europos šalyse?

Upinė nėgė yra Europos Sąjungos mastu saugoma žuvis, įrašyta į ES buveinių direktyvą, Berno konvenciją bei IUCN (Pasaulinės gamtos apsaugos organizacijos) saugomų rūšių sąrašą. Nėgės – seniausia ir primityviausia Žemėje egzistuojančių stuburinių rūšis – šie apskritažiomeniai planetos upėmis plaukioja jau 360 milijonų metų. Baltijos jūros regione be Lietuvos ir Latvijos upines nėges vis dar gaudyti leidžiama tik Estijoje, Suomijoje ir Švedijoje, tačiau didžiausią reikšmę jų žvejyba turi mūsų kaimynams latviams.

Daugėjant duomenų apie šias žuvis, išsiaiškinta, jog nėgių migracijos kelyje pasitaikančios hidroelektrinės ar kitos kliūtys turi didžiausią neigiamą įtaką jų populiacijos dydžiui. Nėgėms reikalingi laisvi migracijos keliai, kaip lašišoms bei šlakiams, todėl projekto metu nėgėms trukdančios kliūtys Kuršzėmės regione bei Klaipėdos ir Telšių apskrityse buvo sužymėtos, suskirtos pagal poveikio mastą, o sąrašai pateikti atitinkamoms abiejų šalių valstybinėms institucijoms.

Nuotr. autorius Nerijus Nika, Klaipėdos universitetas

2018-ųjų negių sugavimai tonomis abiejose šalyse

Made with infogram

Nėgių žvejybos Lietuvoje ir Latvijoje panašumai ir skirtumai

Lietuvoje nėgių žvejybos sezonas trunka nuo rugsėjo 15 d. iki gruodžio 31 d. Kuršzėmės regione šis sezonas prasideda panašiu metu – rugpjūčio mėnesį (Ventos ir Sakos upėse) arba lapkričio mėnesį (kitose regiono upėse) ir trunka iki kitų metų vasario mėnesio.

Nors žvejybos sezonas – panašus, tačiau žvejybos taisyklės skiriasi. Lietuvoje dalyje žvejybos vietų ribojamas leidžiamas sugauti nėgių kiekis, Kuršių mariose taikomi apribojimai leidžiamų žvejybos įrankių skaičiui. Tuo metu Latvijoje ribojamas tik žvejybos įrankių skaičius ir jis nekinta jau kelis šimtu metų.

Stipriai skiriasi ir žvejybos įrankių skaičius, kurį žvejojant nėges leidžiama naudoti mums ir kaimynams. Lietuvoje Kuršių mariose žvejyba leidžiama 32 gaudyklėmis, o Kuršzėmės regione šis skaičius – 3 kartus didesnis. Iš 97 Kuršzėmės regione leidžiamų naudoti gaudyklių net pusė statoma Ventos žemupyje ir Sakos upėje. Lietuvos upėse esančiose žvejybos vietose leidžiama sugauti 3,5 tonos nėgių. Šie žvejybos reguliavimo skirtumai lemia tai, kad Kuršzėmės žvejų laimikiai yra nuo 3 iki 6 kartų didesni nei Lietuvos pajūrio ir pamario žvejų laimikiai. Vis tik Latvijoje stengiamasi kompensuoti intensyvesnę nėgių žvejybą kasmet į upes išleidžiant nuo 7 iki 19 milijonų dirbtinai išveistų upinių nėgių lervų.

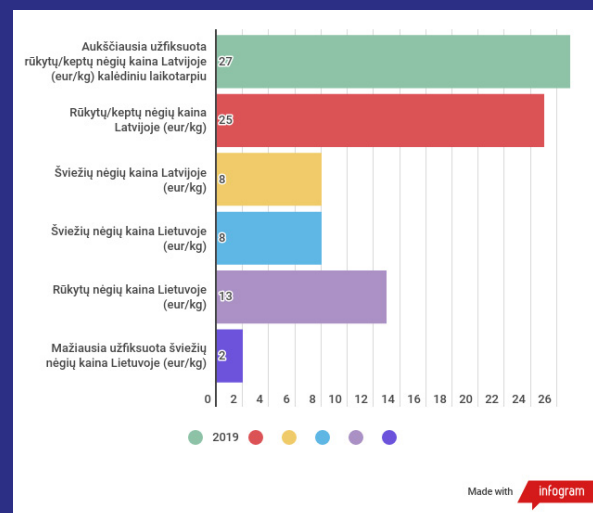
Vykdytų apklausų metu, du trečdaliai Lietuvos žvejų nurodė, jog nėgių žvejyba yra svarbi ir prisideda jų gyvenamo regiono ekonominės plėtros. Tikimasi, kad išaugus nėgių paklausai Lietuvoje ir kaimyninėse šalyse, Lietuvos Aplinkos ministerija padidins nėgių žvejybos kvotas ar leidžiamų naudotų įrankių skaičių bei dėl klimato pokyčių leis prailginti šių žuvų žvejybos sezoną.

Nėgių kaina – nepastovesnė nei akcijų

Pastaraisiais metais Latvijoje nėgių kaina svyravo, tačiau studijos rengėjų apklausti Latvijos žvejai teigė, jog kilogramą šviežių nėgių nesiderėdami parduotų už 8 eurus. Nėgės parduodamos arba gyvos, arba šviežios, nes užšaldyta ši žuvis praranda savo skonines savybes.

Kuršzėmės regione tradicinis šių žuvų paruošimo būdas yra rūkymas. Vis tik rūkoma nėgė netenka maždaug pusės savo svorio, todėl galutinis produktas tampa dar brangesnis. Maždaug pusė studijos rengėjų apklaustų latvių bent kartą per metus skanauja nėgių, daugiau nei pusė laiko šias žuvis delikatesu. Latvijoje nėgės yra kalėdinis bei Naujųjų metų patiekalas, taip pat daugelis leidžia sau jų paskanauti lapkričio 18-ąją – per Latvijos Nepriklausomybės dieną.

2019/2020 kalėdinio ir naujametinio sezono metu keptų nėgių kaina Latvijoje šoktelėjo iki 25-27 eurų už kilogramą.

Made with infogram

Todėl mažiausiai trečdalis apklaustų Lietuvos žvejų sugavę nėgių, jas parduoda supirkėjams iš Latvijos. Šviežių nėgių kaina Klaipėdos turguje siekia 8 eurus už kilogramą, o rūkytų – apie 13 eurų už kilogramą.

Todėl nenuostabu, kad vos 3 įmonės Lietuvoje vis dar užsiima nėgių paruošimu, jas išrūko. Nėgių vartotojų Lietuvoje nedaug – tik 9 proc. respondentų bent kartą per metus valgo nėges, apie pusę apklaustųjų niekada nėra jų ragavę.

Bandymai atgaivinti kulinarinį paveldą

56 proc. apklaustų latvių mano, kad nėgių apsauga yra svarbi, o 26 proc. – kad ji yra labai svarbi. Latviams nėgių apsauga kartu reiškia ir senųjų tradicijų išsaugojimą. Panašūs atsakymai gauti ir Lietuvoje – beveik pusė Lietuvos respondentų mano, jog nėgių apsauga yra svarbi, o jų vartojimas – pamario krašto lietuvių tradicija, kurią reikia išsaugoti.

Nors maždaug 40 proc. Lietuvos respondentų atsakė, kad nėgių nepirktų net kritus jų kainai, vis tik daugiau nei 63 proc. mielai sudalyvautų nėgių degustacijose, kultūriniuose renginiuose, pristatančiuose šias žuvis kaip kulinarinį paveldą.

Projektą „Tarpšieninis nėgių išteklių vertinimas ir valdymas Lietuvoje ir Latvijoje“ (LLI-310 LAMPREY) finansavo 2014-2020 m. Interreg V-A Latvijos ir Lietuvos programa. Informacija apie šią programą skelbiama svetainėje www.latlit.eu.

Projektą įgyvendino Maisto saugos, gyvūnų sveikatos ir aplinkos mokslo institutas BIOR bendradarbiaudamas su Klaipėdos universitetu ir Lietuvos gamtos fondu. Europos regioninės plėtros fondo suteiktas bendrasis finansavimas šiam projektui – 300 390 eurų.

